

Bratoževa je Grška zgodovina udžbenik koji pokriva istoimeni predmet. Zbog toga je ona nužno koncipirana na posve drukčiji način od upravo izloženih strogo znanstvenih djela. Ona sadrži, kako sam autor skromno ističe, »kratki pregled s temeljnim vrelima i izabranom literaturom«, i to od predhomerske Grčke do propasti helenističkih država. Minojskoj kulturi, mikenskom dobu i dorskoj selidbi posvećene su str. 25–48, arhaičnom razdoblju (nastanak grčkih država, grčka kolonizacija, razvoj Sparte i Solonove reforme) str. 49–95, klasičnom dobu (ratovi s Perzijom, Peloponeški rat, uspon Makedonije, razvoj do smrti Aleksandra Velikog) str. 97–189, helenističke države, str. 191–243 i kao neka vrsta dodatka, nazočnost Grka na današnjem slovenskom području, str. 245–255. Autor je, s pravom, najveći dio teksta posvetio klasičnoj Grčkoj (oko 50% teksta).

Studentu je rad na knjizi olakšan vrlo preglednim rasporedom građe, u kojem su svaki pojam ili osoba, koji su od posebne važnosti, istaknuti masnim slovima. Tako npr. u tekstu o perzijskoj invaziji na Grčku 480. god. pr. Kr. masnim su slovima istaknuti: kongres svih grčkih država; helenski savez; bitka kod Termopila; bitka kod Salamine.

I dobrom poznavatelju grčke povijesti dobro će doći česta kratka uvodna poglavlja u kojima autor navodi vrela i osnovnu literaturu (str. 25, 49, 59, 68, 83, 97, 109, 124, 139, 154, 163, 173, 192), a pogotovo česta zaključna poglavlja u kojima se ističe glavnu problematiku prethodno obrađene teme u novijoj literaturi s odgovarajućom literaturom (36, 47, 67, 81, 94, 108, 122, 138, 152, 159, 173, 188 i 236). Isto će tako dobro doći i uvodni dio s popisom glavnih sinteza grčke povijesti, časopisa i osnovnih vrela grčke povijesti. Od koristi je i na kraju knjige dodana kronologija.

Zemljovidi: Antičke Grčke (na unutrašnjoj strani korica), grčke kolonizacije (56–57), grčkih kolonija u Dalmaciji (157), helenističkih država (199) kao i navodnog putovanja Argonauta pregledno su sastavljeni, a ilustracije na mnogim stranicama ne samo da su korisne, nego i privlačne. Šteta što nije dodan i popis zemljovida i ilustracija.

Svakome onome koji je zainteresiran o antičkoj grčkoj povijesti – možda najljepšem razdoblju svjetske povijesti – toplo preporučam uzorno napisanu Bratoževu knjigu jer će u njoj, bez obzira na to je li riječ o ljubitelju kulture uopće, stručnjaku ili specijalistu, naći ne samo pouzdanu informaciju, već i inspiraciju za razmišljanja o antičkoj Grčkoj i krivudavim putovima kojima se ljudski rod kretao.

Lujko MARGETIĆ

Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije – Dodaci, Suplementa, sv. I. listine godina 1020.–1270., Zagreb, 1988., ur. H. Sirotković i J. Kolano-
vić, priredili J. Barbarić i J. Marković, 411 str.

Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (*Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*) koji obuhvaća isprave do 1399. god. a njegovo objavljivanje započelo je 1904. god. i zaključeno 1990. god. s XVIII. sveskom. Međutim, već je odavno poznato da taj monumentalni Zbornik kojega, s pravom, skraćeno nazivamo »Smičiklasovim Zbornikom« nije obuhvatio sve listine razdoblja do 1399. god. Tijekom

njegova objavljivanja, (više od 86 godina) postupno se pronalazio ne baš zanemarivi broj isprava koje nisu našle svoje mjesto u »Smičiklasovu Zborniku«. Zbog toga je odlučeno da se objave Dodaci (*Supplementa Codicis diplomatici*). Predviđena su četiri sveska, od kojih je upravo izašao prvi kojega su pripremili J. Barbarić i J. Marković.

U tome svesku Dodataka objavljene su 243 isprave kojih nema u »Smičiklasovu Zborniku«, s time da je već u ranijim publikacijama objavljeno oko 70 isprava dok je po prvi put objavljeno preko 170 dosad neobjavljenih isprava.

Preko 60 neobjavljenih isprava odnosi se na djelatnost Svete Stolice u našim krajevima, preko 30 se odnosi na Dubrovnik, 20 na Rab, 19 na Split, 14 na Zadar itd.

Samo onaj koji se okušao u objavljivanju građe, zna koliko je taj posao velik i zahtjevan. Autori su sprovedi svoja istraživanja u 26 hrvatskih arhivskih ustanova (odnosno imalaca arhivskoga diplomatskoga gradiva). Inozemni diplomatski materijal tek je iznimno korišten, npr. jedna isprava iz Ferma (210), jedna iz Mađarskog državnog arhiva (183) i nekoliko iz Venec. drž. arhiva, očito zbog financijskih razloga.

Mnogobrojna kazala: Literatura, Kratice, Sigle, Znakovi (str. XXIV–XXVI) *Summarium* (3–36 – regesta na latinskom), osobâ (313–370), mjestâ (371–384), stvari (385–460) sastavni su dio svakoga vrhunskog ozbiljnog znanstvenog rada pa niti ovdje nisu izostala.

Svaka je isprava prikazana na već uobičajeni način. Uvodno se daje vrijeme i mjesto, regist na hrvatskom jeziku, mjesto gdje se isprava čuva, tradicija isprave (izvornik, prijepis) i eventualna uputa na rad(ove), u kojima je isprava već objavljena, tekst isprave (objavljen na vrlo prihvatljiv način – o tome vidi str. XXII), a ispod teksta kritički aparat odnosno tekstovne i slične primjedbe.

Svakako je riječ o novom, bitnom doprinosu daljnjem upoznavanju naše prošlosti pa autorima treba odati iskreno priznanje i veliku zahvalnost.

I urednici i autori opetovano naglašavaju da cilj ovoga djela nije bio ispravljati pogrješna čitanja dosad objavljenih isprava u »Smičiklasovom« Codexu ili drugim izdanjima jer to »nije bio zadatak ovoga znanstvenoistraživačkog projekta« (XVIII). Ipak je velika šteta što autori nisu upozorili na pogrješna čitanja dosadašnjih izdanja na koja su naišli tijekom »istraživanja, evidentiranja i snimanja arhivskog diplomatskoga gradiva« (XIII). U tom golemom radu zasigurno su naišli na prethodne pogreške. Bilo bi korisno upozoriti na njih, makar uz napomenu da nije riječ o sustavnoj kontroli. Npr., je li čitanje imena u ispravi br. 2, str. 40 (*Ego Lotus presbiter*) ispravka Kolanovićeve teksta (*Ego Bonus presbiter*)? Upozoravanje na razlike u odnosu na ranije čitanje uvelike bi koristilo.

Ne vidimo pravi razlog zbog kojega je objavljen Farlatijev latinski prijevod isprave sačuvane u talijanskom prijevodu. *A fortiori* je, trebalo u skladu s takvom koncepcijom objaviti i analogne latinske prijevode nekih isprava F. Račkoga iz XI. stoljeća, sačuvanih samo u talijanskom prijevodu.

U više je slučajeva označeno da je sačuvan samo prijepis (ovjeren ili ne). Bilo bi korisno u svim slučajevima navesti vrijeme prijepisa.

Čitanje isprava obavljeno je vrlo savjesno. Poneke pogreške, npr. br. 22 na str. 62 – *communis*, umjesto ispravno *communitas* – možda su se već nalazile u predlošku.

U registima ima više netočnosti. Jedna od njih odnosi se na više ankonitanskih isprava (npr. br. 137, str. 180). Prema registu, općinsko vijeće u Anconi odobrava građanima koje su opljačkali »dubrovački razbojnici« da se namire »od zaplijenjene dubrovačke robe u ankonitanskoj luci«. Međutim, odobrenje se odnosi na pljenidbu, gdje god (*ubilibet*) ovlaštenici naiđu na dubrovačku imovinu. U br. 134, str. 177, nije riječ o »daći«; u više regista (br. 166, str. 213; br. 208, str. 257 itd.) spominju se »zakonski zastupnici« (premda je riječ o običnim punomoćnicima); u ispravi br. 102, str. 132 riječ je o dosjelosti, a ne o zastari); u ispravi br. 224, str. 285 o doživotnom uživanju, a ne o prodaji, u ispravi br. 233, str. 293 o zajmu, a ne o posudbi. U ispravi br. 10, str. 51 u registu se pogrješno spominje *rok* umjesto, ispravno, *granica*.

Ponegdje su pogrješno uporabljeni *znaci*, npr. na početku isprave br. 12, str. 52 stavljene su oble umjesto uglate zgrade; u br. 22, str. 61 u tradiciji isprave poslije *Ovjerovljeni prijepis* umjesto (*A*) treba (*A'*) itd.

Ponegdje je zabunom uporabljena nehrvatska terminologija (npr. br. 22, str. 61 i br. 51, str. 91: *krivični* umjesto kazneni).

Sve ove i slične primjedbe marginalne su prirode. Dobronamjerni čitatelj lako će ih sam naći i popraviti.

Ova *Supplementa* su od neprocjenjive koristi za budući rad općih, pravnih, ekonomskih i dr. povjesnika, a da o ostalima (lingvisti itd.) i ne govorimo.

Neke su isprave osobito inspirativne. Mislimo npr. na ispravu br. 160, str. 206 prema kojoj Bela IV. 30. ožujka 1256. donosi presudu u sporu krbavskoga kneza (*Karolus de Corbavia*) i još nekih hrvatskih uglednika s templarima *super terra nomine Synch existenti in Gchka*, što autori u registu prevode kao »zemlja Sinč u Gackoj«. Kako je ta isprava sačuvana u izvorniku, ona otvara mogućnost reinterpetacije isprave iz veljače 1243. god. (CD IV, 181, br. 162) u kojoj je sumnju u njezinu vjerodostojnost dosad pobuđivao, uz ostalo, i *Karolus de Corbavia*. Kako isprava iz 1256. god. pada u vrijeme pregovora templara s kraljem da odstupe Senj i Gacku, vrijedilo bi je podrobnije analizirati. Jednako su značajne i isprave br. 22, str. 61 (trgovački ugovor Senja i Raba iz 1205. god.) te isprava br. 167, str. 214 (ugovor Raba s »ljudima iz Krajine i Vrulja«).

Željno očekujemo skore prve plodove rada na golemom području istraživanja koje su nam urednici i autori ponudili.

Lujo MARGETIĆ

Magdalena Apostolova MARŠAVELSKI, **Iz pravne prošlosti Zagreba (13. do 16. stoljeće)**, Školska knjiga, Zagreb, 1998., str. 283

1.

Autorica knjige, prof. dr. sc. Magdalena Apostolova Maršavelski, redovni profesor na Pravnom fakultetu u Zagrebu, već se niz godina bavi proučavanjem starijega zagrebačkog prava, osobito onoga koje se odnosi na pravni sustav zagrebačkog Gradeca. U ovoj knjizi, nastaloj na temelju njezine knjige *Zagrebački Gradec – jura possessionaria*, Zagreb, 1986., autorica je najveću pozornost posvetila ogromnom izvornom materijalu, koji je prije pri-